

Čeněk Strouhal.

(K oslavě jeho 60. narozenin v slavnostní členské schůzi Jednoty českých matematiků v Praze přednesl dne 9. dubna 1910 prof. Dr. Vladimír Novák.)

Slavné shromáždění!

V předvečer šedesátých narozenin Strouhalových pořádá Jednota českých matematiků tuto slavnostní členskou schůzi, aby oslavila šedesát let života svého čestného člena, předsedy a protektora, pana dvorního rady Ph. Dra. Čěnka Strouhala, profesora na české universitě Karlo-Ferdinandově.

Jest mi upřímnou radostí splnití úkol, kterým jsem byl při této slavnosti poctěn, úkol, který záleží ve vyličení oněch uplynulých šesti desetiletí, v stručném popisu té práce, kterou Strouhal vykonal jako *fysik, spisovatel a učitel*, jednak jsa členem naší jediné české university od doby jejího rozdělení, jednak jsa členem naší Jednoty od doby, kdy původní „Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky“ tak byl přezván.

Předem prosím za prominutí, že odchyluji se od obvyklé formy takovýchto přednášek slavnostních a že upravil jsem řeč svou tak, aby byla na příhodných místech doplněna patřičnými ilustracemi mých slov. Výborně zařízená posluchárna tohoto krásného ústavu Strouhalova, laskavá pomoc pana Dra. *Vojtěcha* a několik diapositivů jsou mi tu vítanými pomocníky, abych mnohého účastníka dnešní schůze spíše upoutal, po případě abych ukryl nedostatky svého výkladu.

Čeněk Strouhal narodil se dne 10. dubna r. 1850 v městečku (nyní městě) *Seči* nad řekou Chrudímkou v hejtmanství chrudimském, okresu nasavrckém, z rodiny selské. Prvního vzdělání dostalo se mu na obecné škole v Seči, čtvrtou třídu navštěvoval v *Chrudimi*. Studia středoškolská počal na gymnasiu v *Hradci Králové* v r. 1861 a dokončil je tam po 8mi letech, byv ve všech ročnících vždy mezi prvními, maturitou s vyznamenáním r. 1869.

Několik obrázků z Hradce Králové, hlavně připojený, jenž ukazuje skromný vchod do stánku věd a pohled na starobylé chodby budovy gymnasiijní vyvolává nejen představu nadaného a vysoce pilného studenta Strouhala, ale i jeho ctihodných učitelů, z nichž zvláštní vzpomínky zasluhují *Tomáš Bílek, Vinohradský, Hakl, Kosina, Vojáček, Taftl* a zvláště *Václav Jandečka*, pozdější ředitel gymnasia píseckého, od r. 1870 čestný člen naší Jednoty.

V *abiturientu Strouhalovi* spatřujeme nejen velmi nadaného *mathematika a fysika*, ale i *vynikajícího filologa*, kteroužto u přírodovědců neobvyklou schopnost zachoval si Strouhal podnes, jak to krásně vysvítá z jeho spisů, zejména článků populárních, ve kterých jenom tomuto důkladnému vzdělání filologickému děkuje, že se přenesl šťastně řadou let v Německu ztrávených.

Po maturitě odchází Strouhal do Prahy, aby tu na filosofické fakultě studoval matematiku a fysiku. Jeho učitelé jsou v mathematice *Durège* a *Matzka* a ve fysice originální *Mach*, který byl tehdy českým posluchačům velice nakloněn. Je to r. 1869 právě v době, kdy proměnil se dřívější „Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky“, původně (založen r. 1862) spolek německý resp. utrakvistický, na „Jednotu českých matematiků“. Důležitá tato proměna, čili, lépe řečeno, vlastní počátek naší Jednoty připadá do července 1869, kdy zvoleni ve valné hromadě (11. července) za předsedu pan Ph. C. M. *Neumann*, místopředsedou pan *Karel Zahradník*, jednatelem neúnavný *Frant. Houdek*. V kontrolující komisi čteme jméno *Augustýna Seydlera*, v němž Strouhal našel ze svých kolegů duši nejbližší. Přátelství, které tu vzešlo, vzrůstá rok od roku, upevňuje se paralelním průběhem obou těchto životů a jenom předčasná smrt Seydlerova ruší krásný tento svazek, na nějž v dalším ještě dovolím si upozorniti.

Stanovy „Jednoty“ schváleny byly místopředsedstvím 14. září a v zápisech spolkových nalézáme

zprávu ze dne 31. října o přijetí nových členů spolku. Mezi sedmi přijatými členy čteme tu vedle jména *Strouhalova* též známé a všeobecně ctěné jméno *Euarda Weyra*.

Jako posluchač universitní účastnil se Strouhal čilého spolkového života mladé Jednoty velmi horlivě. Tehdejší „týdenní“ schůze byly skutečně týdenní a hlavním předmětem byla *přednáška* některého člena a její posouzení od přihlásivších se kritiků. Dle původních stanov byl každý člen zavázán nejméně ke 2 přednáškám v semestru zimním a k jedné přednášce v létě.

První přednáška Strouhalova v Jednotě konala se dne 23. ledna 1870 a čteme o ní tento zápis: „Na to přednášel p. Čeněk Strouhal „*O vzájemném vztahu stran a úhlopříček pravoúhelníka s provedením analytickým.*“ Přednášku tuto velmi živou, mluvnicky správnou a logicky promyšlenou, posoudil pan Houdek.“ Stručný tento úsudek je v úplném souhlasu se vzpomínkami, v nichž vidím Strouhala jako svého učitele vysokoškolského za stolem experimentálním a slyším ho přednášeti. Řečnické umění bylo mu vrozeno a přednášky jeho byly tak jasné, podávány formou uhlazenou, řeči pěknou i výraznou, že posluchače uchvacovaly. I když jsem pak později slyšel Strouhala mluvit ve schůzích této Jednoty, ve sboru professorském a za rozmanitých jiných okolností, vždycky mi celé jeho vystoupení připomínalo heslo „*Fortiter in re - suaviter in modo*“. Nemluvil nikdy o věcech zbytečných, a dovedl pravý význam daného předmětu náležitě vytknouti, i když bylo potřeba věci náhle a bez přípravy se ujati.

Přednášek v Jednotě účastnil se Strouhal horlivě. Dne 26. června t. r. přednášel „*O křivce Cassinické*“ a v srpnu téhož roku na prvním sjezdu českých matematikův a fysikův v Praze „*O souřadnicích bipolárních*“. Přednáška tato se tak líbila, že k výslovnému přání účastníků sjezdu vyšla ve *druhé zprávě Jednoty českých matematikův* (1870 v Praze).

Presenční listina tohoto sjezdu (ze dne 5. srpna) obsahuje mnohé jméno, jež v členu Jednoty vyvolává hřejivé vzpomínky na mládí její!

Strouhal upozornil formou svých přednášek na filologické svoje vlohy a byl proto pověřen členstvím v komisi, která se měla starati o správné *české názvosloví vědecké*. Ukazují tu *reprodukcí* listu, v archivu Jednoty zachovaného, jenž obsahuje Strouhalovy návrhy *názvosloví z oboru elektřiny a magnetismu*.

Strouhal nejen že sám často a pěkně přednášel, zaváděl též v Jednotě *debaty*, zejména o účelu přednášek v Jednotě a jeho přičiněním pořádaný jak přednášky *veřejné* tak i *přednáškové cykly* v Jednotě. Sám měl *osmipřednáškový* cyklus „*O křivosti ploch*“ dle Gaussova spisu „*Disquisitiones generales circa superficies curvas*“ v říjnu, listopadu a prosinci r. 1871. V této době zasedal již Strouhal ve *výboru* Jednoty, jsa zvolen 15. října (1871) *účetníkem* a setrval v této funkci až do svého odchodu do Německa r. 1875.

R. 1872 dokončil Strouhal svoje triennium na fakultě filosofické a stal se *asistentem* na *hvězdárně* u prof. *Hornsteina*, když dřívější asistent Dr. *Seydler* povýšen byl za adjunkta této hvězdárny. Společná práce na hvězdárně sblížila Strouhala a Seydlera ještě více, stali se druhy nerozlučnými jak tu, tak v Jednotě.

Tříletý pobyt Strouhalův na hvězdárně pražské způsobil zvláštní zálibu Strouhalovu v astronomii, již si vysvětlujeme obšírnější zpracování astronomických partií ve spisech Strouhalových, zejména v mechanice. Královna věd připoutala Strouhala tak mocnými pouty, že výkladům astronomických pojmů ve svých přednáškách věnoval zvláštní pozornost a že se v článcích populárních rád zabýval tematy astronomickými, jež podával zajímavě a neobyčejně poutavě, jak toho doklady máme v jeho „*Mosaice*“. V letech 1871 a 1874 přednášel již Strouhal v Jednotě o *thematech astronomických* („*O měření času*“, 30. listopadu 1873 a „*O přechodu Venuše před Sluncem*“ 21. června 1874).

Astronomie zdokonalila a sesílila v Strouhalovi vyvinutý již smysl pro *pořádek* a *přesnost* zvláště při *práci experimentální*, která jest charakteristickou pro *druhé jeho životní období*, jež počíná rokem 1875/76, kdy vlivem Machovým odchází Strouhal na bavorskou universitu ve

Würzburku. V Jednotě vzpomenu důležitého tohoto životního momentu Strouhalova, který v minulém čísle tohoto Časopisu tak rozmarně Strouhal sám vylíčil, dne 22. října 1875, kdy předseda prof. Dr. *Studnička* zahajuje schůzi sdělením radostné zprávy, že „p. Čeněk Strouhal, člen výboru Jednoty a dosud asistent hvězdárny pražské, odebírá se od nás za svým povoláním na universitu ve Würzburku.“ Ve Würzburku otevřel se Strouhalovi nový svět. Ve Würzburku stavěl se nový ústav fyzikální; neveliký, ale účelný a hojnými prostředky opatřený. Tehdejší ředitel ústavu prof. Friedrich Kohlrausch, jemuž Strouhal v „Mosaice“ věnoval tak vřelou vzpomínku posmrtní, zařídil ústav pro praktická cvičení posluchačů i pokročilejších a tak záhy tu nastal neobyčejný ruch pracovní, čilý styk vědecký a plná příležitost k vědecké práci experimentální.

Klassické experimentální práce *F. Kohlrausche* byly vzorem pro vědecké práce Strouhalovy.

Sotvaže Strouhal vykonal potřebná rigorosa a byl dne 26. října 1876 za doktora filosofie na pražské universitě veřejně prohlášen, počal pracovati na první větší práci experimentální, která vyšla r. 1878 pod názvem „*Eine besondere Art von Tonerregung*“. Ukazují tu reprodukci prvního listu exempláře této práce věnovaného „*Mému milému Gustlovi*“ (Seydlerovi). Na základě této práce stal se Strouhal dne 6. června 1878 soukromým docentem experimentální fyziky na universitě Würzburkové.

Milá, přívětivá povaha získala Strouhalovi nejen přízeň jeho učitelů, ale i lásku jeho žáků a soudruhů při práci v ústavě. Z těchto vzpomenu dlužno zvláště *C. Baruse* a *R. Hodgkinsona*, z nichž prvý byl Američanem, druhý Angličanem. S Barusem (od r. 1870 asistentem Kohlrauschovým) provedl Strouhal v létech 1877-87 řadu prací, jimiž studovány byly kvantitativně *galvanické i magnetické vlastnosti oceli*. Autorům zdařilo se nalézt pro tvrdost oceli a její změny při napouštění spolehlivou míru ve specifickém odporu, thermoelektrické mohutnosti a v magnetickém momentu. Výsledky jich prací měly nejen velkou *cenu vědeckou*, ale byly spolu též základem pro *praktické hotovení trvalých magnetů*. Strouhal a Barus referovali o těchto svých pracích jednak ve schůzích společnosti lékařsko-fyzikální ve Würzburku, jednak je uveřejňovali ve Wiedemannových Annalech. - Když byl pak Barus r. 1880 povolán za fysika Geological Survey v New Yorku, vycházelo pokračování prací o oceli též v American Journal of Science.

Zatím byl Strouhal na doporučení prof. Hornsteina povolán na místo ředitele cis. ruské ústřední observatoře v Pavlovsku u Petrohradu, ale místa tohoto nepřijal. Rozhodl se zůstatí fysikem.

A zdálo se, že již trvale zakotví a to daleko mimo vlast za mořem. Byl totiž roku následujícího jmenován též fysikem geologického ústavu New-Yorského a byl pověřen úkolem, aby s Barusem zařídili laboratoř pro práce z oboru geologicko-fyzikálního.

Strouhal však ani sochy Svobody v přístavu New-Yorském ani ohyzdných jeho sky-scrapers nespátřil. Při rozdělení university Karlo-Ferdinandovy udělena mu dne 21. dubna 1882 řádná professura experimentální fyziky na české fakultě filosofické.

Vrátil se tudíž Strouhal po *sedmiletém* pobytu v cizině, který značně přispěl k dovršení jeho vědeckého vzdělání a připravil ho náležitě pro místo tak důležité, zase do Prahy; do poměrů velice stísněných, neboť ve všech disciplínách, jež vyžadují ústavu, nebylo při rozdělení university pamatováno ničím pro universitu českou a tak bylo i Strouhalovi zakládati svůj ústav z nejprimitivnějších počátků.

Od r. 1882 působí Strouhal na naši universitě nepřetržitě, budeme tedy ve dvou letech při oslavě *padesátiletého* trvání Jednoty slaviti též 30letou učitelskou činnost Strouhalovu.

Příchod Strouhalův do Prahy jest počátkem *třetí periody* v jeho životě. Povinnost zaříditi ústav, připraviti přednášky a repertoír pokusů k nim, zastávati nové a nové funkce, které přirozeně při Strouhalových vlastnostech a schopnostech jemu byly svěřovány, to vše oddalovalo Strouhala od práce experimentální a vedlo spíše k práci *literární*. Provisorní místnosti fyzikálního ústavu v Klementinu, o nichž ještě později se zmíním, byly tak omezeny a nepříhodně situovány, že v nich vědecká práce laboratorní spojena byla nejen s překážkami nemalými, ale i s obětí na zdraví

badatelově.

Je tedy Strouhal v třetím tomto období životním více *vědeckým spisovatelem* nežli experimentálním fyzikem, ačkoliv novým faktům experimentálním věnuje bedlivou pozornost, nové pokusy opakuje, další navrhuje i provádí a mnoho času věnuje svým přednáškám, v nichž každý pokus je se všech stran vyzkoušen, a v takové formě předveden, že jest nejen nejvyšší instruktivní, ale i ve strojích i uspořádání pěkný a elegantní.

Úřady, kterými přibýlo Strouhalovi tolik *práce administrativní*, že byl úplně laboratorní práci odtržen, byly jednak členství *normální cejchovní komise* ve Vídni, jímž byl pověřen r. 1892 a pak ředitelství *tří zkušebních komisí*, pro učitele gymnasií a reálků (od r. 1890), pro učitele vyšších škol obchodních a lyceí (od r. 1900). Uváží-li se, že od r. 1890 počet kandidátů pro učitelství na školách středních stále vzrůstal, tak že v posledních létech bylo v roce více než 1000 kandidátů ve stadiu zkušebním, uváží-li se vzorný pořádek, ve kterém veškerá akta - celá řada listin pro jednotlivého kandidáta - byla Strouhalem udržována, vzpomeneme-li nesčetných návštěv, které nejen v termínech zkušebních, ale během celého roku, vyžadovaly si rady a poučení Strouhalova, dovedeme sotva si představit, kdy zbýval Strouhalovi čas na práce jiné.

Proto tak dlouho do noci zářila okna v prvním patře „domečku“ na dvoře Klementina, a to nejen všedního dne, ale i v neděli a ve svátek, proto bylo tak málo těch prázdnin, které připadají laikovi na vysokých školách delší než doba práce a vyučování, proto i v létě odjížděl Strouhal jen na kratší cestu nebo krátký pobyt, aby se ve svém rodišti zotavil.

Strouhal především splnil úmluvu učiněnou s Barusem, že společné práce o oceli vydá v jazyku českém. V angličtině vyšla tato práce pod názvem „*The electrical and magnetic properties of the iron-carburets*“ ve Washingtoně r. 1885. Strouhal, neobdržev podpory k vydání českého spisu od Král. Společnosti Nauk, vydal spis nákladem vlastním r. 1892 a to s názvem „*Ocel a její vlastnosti galvanické i magnetické*“.

Životním dílem Strouhalovým jest jeho „*Experimentální fyzika*“, která vychází jako jednotlivé svazky „*Sborníku Jednoty českých matematiků*“ od r. 1901. Strouhalovy experimentální přednášky měly býti základem pro toto dílo a jest litovati, že původní plán Strouhalův probrati celou fyziku praktickou v *několikaletém kursu*, nezdařil se pro povinnost, přednáseti celou fyziku v každém roce především pro *posluchače fakulty lékařské*. Přirozeně z těchto poměrů vyšly nejdříve (1887) „*Strouhalovy archy*“, t. j. *lithografované přednášky* určené hlavně pro mediky a farmaceuty.

Po desíti letech vydal Strouhal nové, úplně přepracované a značně rozšířené vydání těchto archů, při němž jsem vedle *Dra. B. Kučery* také část textu (optiku) zpracoval. Obrázky kreslil *J. Vykruta*, nyní profesor prům. školy v Plzni. Druhé toto vydání experimentální fyziky Strouhalovy bylo přípravou pro veliké jeho dílo, z něhož dosud vyšla *Mechanika* (1901), *Akustika* (1903) a *Thermika* (1908). Pro krátkost vyměřeného času nelze oceňovati těchto děl na tomto místě, jak by toho zasloužila. Stalo se tak v četných listech odborných i denních a jednomyslný ten jest soud, že Strouhal obohatil českou literaturu vědeckou spisy cennými, které při veškeré čistotě a přesnosti vědecké jsou i širším kruhům přístupny. Kdyby pak i jiného důkazu pro význam Strouhalovy fyziky experimentální nebylo, máme tu potěšující fakt, že *Mechanika* Strouhalova byvši rozebrána v 9 letech, vyšla letos ve vydání druhém, značně rozšířeném za spolupracovníctví prof. *Dra. B. Kučery*.

Z menších prací Strouhalových dlužno zmíniti se o pojednání „*O pokroku v oboru termometrie za posledního pětiletí*“, uveřejněném ve *Věstníku České akademie* r. 1894, dále o *třech jeho zprávách, které podal o pokusech Roentgenových konaných ve fysikálním ústavě české university K.-F.* (v r. 1896 tamže) a o jeho pojednání „*Analytische Darstellung der Lissajouschen Figuren*“ ve *Věstníku král. společnosti nauk v Praze* 1902.

Z článků, které napsal hlavně v *Časopise Jednoty českých matematiků*, zvláště bych upozornil na drobné zprávy a články, které píše od r. 1906 pro posluchače středních škol pod názvem „*Mosaika*“. Ve výběru temat i v způsobu podání vědecky i prakticky zajímavých faktů vidíme tu

jak *spisovatele*, tak i *učitele-mistra*! Řádky jeho přitahují a poutají a jest v nich hřejivý půvab té pravé lásky k předmětu, která charakterizuje dokonalého učitele.

Vedle vědeckého poslání připadla Strouhalovi jako profesorovi na universitě úloha zvláště důležitá, aby *vybudoval rádný ústav fyzikální*, v němž by bylo nejen postaráno o patřičný *praktický výcvik* kandidátů ve fyzikálním měření, ale i dáno náležité zařízení *pro vědeckou práci fyzikální*.

Při vzpomínkách na tento vysilující zápas Strouhalův za nový ústav, boj, který trval po čtvrt století, vybavuje se mně, který jsem byl po léta boje toho svědkem, heslo, které tehdy viselo na stěně ředitelny starého ústavu. Stálo tam: *Aequam memento rebus in arduis servare mentem*. Věřu, že bylo potřebí, aby Strouhal denně si připomínal tohoto hesla, neboť jeho snahám bránila jedna překážka za druhou a práce jeho dlouho připomínala práci Sisyfovu.

Tak jako život Strouhalův rozdělil jsem ve *tři* charakteristická období, tak lze i Strouhalův boj za důstojný stánek fyziky experimentální dělit i *ve tři periody*. *Období první, přípravné*, vyznačeno jest úplnou beznadějností snah Strouhalových domoci se ústavu nového. Provisorní ústav fyzikální, jehož „domečku“ obrázek jest připojen, byl nejen malý, ale i nešťastně ve tři části, dvorem i dvěma patry rozdělený. Nedostatky ukázaly se zvláště po rozdělení fakulty lékařské na českou a německou, kdy přibývalo Strouhalovi mnoho studentů mediků a farmaceutů. V roce 1883-84 zvolila fakulta filosofická zvláštní komisi, jež by se starala o nápravu stísněných poměrů, které zavládly ve všech přírodovědeckých ústavech české university. V této komisi byl Strouhal referentem. Výsledkem byla ministerská návštěva v Praze. Dne 22. ledna r. 1886 procházel ministr Gautsch místnostmi provisorního ústavu fyzikálního a plně uznal potřebu neodkladné novostavby. Naděje po dojmech této návštěvy rychle rozkvetlé záhy však povadly. Nová tříčlenná komise, v níž zase Strouhal byl referentem, vypravila se dne 27. června 1887 do Vidně jako deputace k ministerstvu vyučování a když tam požadavky její byly vlídně přijaty, k ministerstvu financí. Tehdejší ministr financí *Dunajewski* však přijal deputaci ledově. Netajil svého náhledu, dle něhož bylo rozdělení university v Praze zbytečností, pro universitu utrakvistickou měl by prostředky, nikoliv však pro novou universitu českou.

Druhé období historie novostavby ústavu fyzikálního nastalo, když se ukázala *možnost místa* pro nové ústavy vědecké. *Vláda prodala obci pražské bývalé pozemky u Slepé brány*. V únoru (4tého) r. 1891 odstoupil *Dunajewski* a křeslo jeho zaujal *Dr. Steinbach*. Místodržitelem v Čechách byl hrabě *Thun*, který byl návrhům na vystavění nových ústavů velice přízniv. Fakulta filosofická zastoupená děkanem *Gollem* a *Strouhalem* vyjednávala dne 5. prosince 1891 s městem Prahou a Zemskou bankou o koupi bloku označeného písmenem *K*. Vyjednaná cena zdála se vládě vysokou, i když pak přistoupila fakulta na jiný blok *N* (místo, kde je nyní vystavěna dětská nemocnice), bylo i to vládě drahé.

Zatím utvářely se poměry v nejbližším sousedství „domečku“ tak, že se zdálo, že ústav Strouhalův bude tím prvním šťastným ústavem, který z mnohých jiných dočká se novostavby. Tehdejší rektor arcibiskupského semináře *Dr. Doubrava* (nynější biskup královéhradecký) usiloval o stavbu semináře na Petříně. Tím by se byly uprázdnily místnosti dosavadní, které měla fakulta a císařská knihovna okupovati. Ve dvou schůzích dne 3. a 4. února 1892 konaných zastupovali při tom universitu *Stupecký* a *Strouhal*. Otázka se však komplikovala s ostatními fakultami, povstala *veliká komise universitní*, v níž výše uvedení zastupovali universitu českou a výsledkem schůzí a porad dne 23., 24. a 25. května t. r. konaných byl ohromný protokol, který znamenal pro vládu odhodlati se k věnování čtených milionů, aby se všem požadavkům náležitě vyhovělo.

V této složitosti a velikosti požadavků *najednou* kladených dlužno hledati záporný výsledek veškeré akce. Zdálo se sice na chvíli, kdy - při zamýšlené novostavbě semináře - pomýšlela fakulta theologická na sousedící „domeček“ a vyžadovala neodkladně místnosti provisorního ústavu fyzikálního, že se přece alespoň tento ústav bude stavěti. I žádost za opravu chatrných, opadaných místností byla vrácena s vyřízením záporným a s poznámkou, že se bude stavěti. *Strouhal*

intervenoval ve dnech 26.-28. června (1892) u ministra Hartla a referentů, ale vše bylo marné. Chodby v domečku i „na druhé straně“ černaly hlubším a hlubším smutkem a na rukopis ředitele i asistentů sypal se odprýskaný nátěr se stropu, aby ukázal, že i vespod nebylo plochy bledší!

Třetí období martyriologia novostavby ústavu počítati možno okamžikem, kdy vláda koupila *pozemky ve Slupech* pro umístění nových ústavů vysokoškolských. O koupi zvláště se přičinili místodržitel hrabě *Thun* a zemský maršálek *Jiří Lobkowicz*. Následovala nová ministerská návštěva provisorních místností v Klementinu, kterými prošel dne 26. června 1891 pan rytíř *Madeyski*. Zatím sestaven *první povšechný plán* o umístění jednotlivých ústavů na pozemcích Slupských a zaslán do Vidně. Stavební oddělení ministerstva vyučování plán úplně přepracovalo a poslalo jej na podzim r. 1897 do Prahy. Dle tohoto plánu měly býti pozemky slupské rozděleny širokou ulicí, která by ústila do ulice „*Na Slupi*“ kolmo, do ulice „*U Karlova*“ pak šikmo. Na místě celého pozemku nejvyšším, t. j. naproti nalezinci, projektován byl *rozsáhlý ústav přírodovědecký*, který měl obsahovati všechny disciplíny mimo chemii.

Dne 21. listopadu 1897 zvolena byla zvláštní komise pro vypracování plánů a Strouhalovi přidělen úkol sestaviti plány pro budovu českého ústavu přírodovědeckého. Spojení rozmanitých ústavů přírodovědeckých v jediné budově působilo obtíže, zejména pak *ústav astronomický* nebylo možno umístiti ve veliké, několikapatrové budově ostatní. V tom smyslu učiněný návrh byl ministerstvem dne 6. prosince r. 1898 příznivě vyřízen, když byl Strouhal zakročil osobně u tehdejších sekčních chefů *Hartla* a *Rezka*. Pracoval tedy Strouhal zase na nových plánech společné budovy - bez ústavu astronomického - konferuje často s inženýrem Houbalem a vrchním inženýrem Leitzerem. Nových komisí účastnil se Strouhal v červnu a v červenci 1897, kdy obec pražská vyjednávala s erárem o výměnu zahrádky u Karlova za západní svah u Karlova, jehož obec potřebovala.

Zdálo se, že vše již je na dobré cestě, když vyskytly se *dvě veliké překážky* brzy za sebou. Tentokrát nebyla to Videň, jež zarážela dříve všechny horlivé snahy, nýbrž město Praha, jež neuznalo vypracované plány, poněvadž dle jeho intencí měla býti pozemky slupskými vedena silnice. Úradami ve dnech 16. března 1899 a 18. prosince 1900 - odlehlost těchto dat jest charakteristická - dosaženo konečně dohody v tom smyslu, že koncedována obci komunikace cestou pro pěši a lehké povozy. Druhá překážka místní byla daleko hrozivější. Když byl totiž počátkem roku 1900 terrain pro stavbu ohledáván, shledalo se, že je to návoz, staré smetiště bez pevného základu. Projektovaná budova na tomto místě byla by musila míti velice hluboké základy, v nichž by se bylo zakopalo mnoho tisíc korun. Referent místodržitelský rytíř Dr. Geitler, jenž o novostavbu fysikálního ústavu jevil vždy zájem upřímný, přistoupil v poradě dne 10. března t. r. konané na návrh Strouhalův, aby celá velká budova ústavů přírodovědeckých byla rozdělena *ve dvě* části, jež by obě byly vystavěny proti nalezinci u Karlova. V jednom z těchto ústavů měla býti fysika experimentální pro sebe, ve druhém fysika mathematická s matematikou, s mathematicko-fysikálním zeměpisem, mineralogii a meteorologií. Vedle toho navrženo, aby příčná ulice pozemky slupskými byla tak lomena, aby i do ulice „*U Karlova*“ vyústila kolmo.

Návrh tento byl ministerstvem schválen, zhotoveny byly konečné plány a Strouhal je podepsal dne 22. prosince 1902.

Právě před počátkem stavby vyskytlo se ještě *nebezpečí dalšího odkladu*. Při stanovení stavební čáry v ulici „*U Karlova*“ v komisi konané dne 13. června r. 1904 žádalo ředitelství zemského nalezince, aby tato čára byla značně dále od nalezince pošinuta, než jak bylo projektováno, aby se tím získalo pro oba ústavy více vzduchu a volnosti. Avšak žádosti této mohlo jen z malé části býti vyhověno, poněvadž by jinak ústav se byl dostal do terrainu pro základy velice nepříznivého. A tak konečně bylo místodržitelstvím dáno k stavbě povolení a jarem r. 1905 počato se stavbou. Stavba byla provedena řízením vrch. stav. rady Vomáčky, stav. rady Láblera a inženýra Jana Gerstla. Boj Strouhalův vítězně byl dobojován. Po *pěťadvaceti letech* opouštěl Strouhal provisorium v

Klementinu, aby přesídlil do nového ústavu, aby jej moderně zařídil a vypravil.

Vylíčil jsem snad trochu obšírněji tento Strouhalův zápas za nový ústav u srovnání s ostatní jeho činnosti, dostatečnou omluvou je mi však *velmi důležitý význam* tohoto Strouhalova díla. Dnes můžeme právem říci, že Strouhal bojoval nejen pro sebe, pro svůj ústav, ale že má velikou zásluhu i o *zřízení ostatních ústavů přírodovědeckých naší university*, neboť celá akce byla dlouho akcí *společnou* a Strouhal nespokojil se malým, nedokonalým ústavem, neustoupil od požadavku, aby tento nový ústav byl důstojným i počtu posluchačů i významu této dosud jediné naší české university.

Obraz činnosti Strouhalovy nebyl by úplný, kdybych se nezmínil alespoň krátce o jeho *působnosti učitelské*. Strouhala jako učitele vzpomínají četní jeho žáci, jimž byl vždy upřímným přítelem. Jsou to pak nejen odborníci, ale i medikové, kteří k tomuto učiteli zvláštní jevíli náklonnost. Pamatuji se z let svých assistentských, že do přednášek Strouhalových chodívali i četní *právníci a technické* a vysvětluje se tím všeobecná oblíbenost Strouhalova u vysokoškolského studentstva vůbec.

Záhy po svém návratu zařídil Strouhal při svém ústavu *fysikální praktikum*, které bylo povinné pro kandidáty professury a to jedním semestrem pro ty, kteří měli fysiku jako předmět vedlejší, nejméně pak dvěma semestry pro vlastní odborníky. Omezené místnosti provisorního ústavu záhy nestačily pro rostoucí počet praktikantů, ačkoliv se pracovalo téměř ve všech místnostech, na chodbách, v posluchárně, sbírkách atd. Veliká řada jest těch, kteří prošli touto školou a není snad v Čechách a na Moravě dnes ústavu, kde by nepůsobil professor, který se poprvé seznamoval se stroji fysikálními a skutečným měřením v praktiku Strouhalově.

Jako bývalý asistent Strouhalův a později soukr. docent fakulty filosofické vedl jsem fysik. praktikum po 12 semestrů. Vzpomínám těch dob velmi rád, ač to byly semestry, kdy jsem vedle svých přednášek na universitě a vyučování na Minervě míval 24 hodin praktika týdně! Vzpomínám těch dob rád, protože se pracovalo vesele a velkou většinou praktikanty práce laboratorní těšila. V praktiku uzavírala se nová přátelství, tvořily se úzké kroužky, z nichž zvláště si vzpomínám našeho sdružení *Pentagonu* a *Sedmikola*. V *Pentagonu* byli matematik *Pařízek*, astronom *Nušl*, chemik *Šulc*, a fysikové *B. Mašek* a *Novák*. Čestným členem byl Dr. *Theurer*, viditelným zástupcem veleducha, které mu povolání *Pentagonu* připisováno, byl *Strouhal*. *Sedmikolo* je z generace mladší, členové byli *Kučera*, *Petřa*, *Houdek*, *F. Mašek*, *Nachtikal*, *Novotný*, *Maliř*. Obě sdružení měla ve svých nikdy nenapsaných stanovách za hlavní účel podporovati se v práci vědecké a po důkladné přípravě pečovati o rozkvět fysiky české. Nebyla to tedy pouhá hra „na spolek“. Strouhal byl zasvěcen do „tajností“ těchto sdružení a při rozmanitých příležitostech ukázal skutkem, že jsou mu sympatickými.

Zatím co defiluje před vámi řada Strouhalových asistentů, počínající Drem Doubravou, dopovím životopisná data Strouhalova. Zásluhy Strouhalovy o vědu oceněny byly jmenováním jeho mimoř. členem české akademie, řádným členem král. společnosti nauk, doživotním členem chemické společnosti ve Würzburgu a přesporním členem lékařsko-fysikální společnosti ve Würzburgu a fysikálního spolku v Berlíně. Při museu království českého jest Strouhal od dlouhých let členem správního výboru. V listopadu 1898 udělen Strouhalovi řád železné koruny třetí třídy a dne 31. října 1900 jmenován dvorním radou. Na fakultě zvolen v r. 1889/1890 děkanem, r. 1891 členem senátu a r. 1903/1904 rektorem české university. Rodné město Seč učinilo ho svým čestným občanem.

Strouhalova činnost v Jednotě byla odchodem jeho do Německa přerušena. Sotva se však Strouhal vrátil, všiml si bedlivě života Jednoty a přispíval radou i pomocí v důležitých těch dobách jarého vzrůstu Jednoty, jež stávala se korporací vědeckou rok od roku bohatší nejen počtem členů, ale i svými prostředky.

Při slavnosti 25letého trvání Jednoty r. 1887 pronesl Strouhal oficiální přípitek budoucnosti

Jednoty, o němž dnes možno říci, že se splnil. V březnu r. 1892 vstupuje Strouhal zase do *výboru* Jednoty, jako první knihovník a navštěvuje pilně schůze výborové. Dne 17. listopadu 1889 byl Strouhal spolu s prof. Kolářkem navržen ve výborové schůzi Jednoty za čestného člena, ve valné hromadě konané dne 6. prosince byl tento návrh jednomyslně schválen. Brzy po tom - dne 30. ledna 1900 zemřel dlouholetý, zasloužilý předseda jednoty, ředitel M. Pokorný, i nemohla Jednota na toto důležité místo voliti osoby vhodnější nežli Strouhala. Stalo se tak dne 5. prosince 1900. Příslušný zápis v knize protokolů valné hromady o tom praví:

„Po té ujímá se slova nově zvolený pan předseda, dvorní rada Dr. Č. Strouhal. Děkuje za důvěru mu prokázanou, vzpomíná slovy dojemnými svého zesnulého předchůdce, jehož hodlá vzít si za vzor a působiti dále v jeho duchu. S radostí poukazuje na silný vzrůst Jednoty v posledních letech, za který má hlavně co děkovati svému členstvu, pp. venkovským jednatelům, sympatiím, jichž si získala na vysokých místech a činností výboru. Konečně přeje Jednotě, aby i na dále tak zkvétala a volá jí do nového století srdečné „Na zdar!“

Doba, v níž Strouhal předsedá Jednotě českých matematiků, jest doba plného její rozkvětu. Členstvo její uznávajíc zásluhy svého předsedy o tento blahodárny pokrok, navrhuje dne 27. listopadu 1908 Strouhala za protektora Jednoty. Návrh tento uskutečněn byl na valné hromadě dne 8. prosince 1908 k upřímné radosti členstva veškerého.

Slavné shromáždění, dovoluji, abych ku konci tohoto náčrtku života a činnosti Strouhalovy obrátil se k němu přímo a řekl, mluvě za vás za všechny:

Milý pane dvorní rado, můj drahý učiteli, naší Jednoty českých matematiků čestný člene, předsedo a protektore! Zítřejšího dne slavíte své 60. narozeniny a s nimi - s malou korekcí - ještě jiná jubilea zároveň, *40leté své členství* v tomto spolku a *10leté působení* své jako předseda.

Sešli jsme se v předvečer tohoto významného dne ve Vašem krásném ústavě, za nějž Jste po čtvrtstoletí neúnavně bojoval, sešli jsme se většinou Vaši žáci nynější i bývalí, členové spolku, jemuž Jste síly své věnoval, někteří Vaši vrstevníci, všichni Vaši přátelé a ctitelé - abychom Vám zjevili, že Vás ctíme, Vás si vážíme, že Vás máme rádi. Snažil jsem se vylíčiti Váš život, Vaši činnost vědeckou, literární a učitelskou a jako člen Jednoty vzpomenouti všeho toho, co Jste vykonal zejména pro tento náš nejstarší spolek vědecký.

Odpust'te mi, nedostál-li jsem úkolu svému tak, jak Jste toho životem svým i prací svou sobě zasloužil a přijměte s projevem hluboké úcty nás všech vroucí přání, abyste ve stálém zdraví k prospěchu naší university, naší vědy a literatury fyzikální a tím vším k prospěchu našeho národa dlouho byl nám zachován!

Oslava šedesátých narozenin protektora J. Č. M. dvorního rady Strouhala.

Výbor Jednoty českých matematiků usnesl se na zvláštní schůzi oslaviti důstojným způsobem šedesáté výročí narozenin svého předsedy a protektora Jednoty českých matematiků dvorního rady prof. Dra. *Čeňka Strouhala*, jež připadlo na den 10. dubna tohoto roku. Slavnost, jež byla za tím účelem uspořádána v předvečer narozenin dne 9. dubna t. r., byla míněna jakožto interní, k níž dle usnesení výborového bylo jmenovitě pozváno pouze veškeré členstvo J. Č. M.; o veliké vážnosti, již se dv. rada Strouhal těší, svědčilo, že se k oslavě přihlásily spontánně i kruhy mimo Jednotu stojící. Slavnost byla zahájena velmi četně navštívenou schůzí o ½ 6. hod. odp. ve veliké posluchárně nového fyzikálního ústavu u Karlova konanou, při níž přednesl po zahájení místopředsedou J. Č. M. vl. radou ředitelem *V. Starým* bývalý žák a dlouholetý asistent Strouhalův, nyní ř. profesor na české technice v Brně *Dr. Vladimír Novák* řeč, v níž ocenil mnohostranné zásluhy Strouhalovy a vylíčil jeho běh životní; řeč ta vytištěna jest na prvním místě v tomto čísle Časopisu. Novým bylo, a setkal se se všeobecnou chválou, že pan přednášející

doprovodil svoje slova četnými projekcemi diapositivů osob a míst, jichž v přednášce se dotkl. Ba i některá akta z archivu Jednoty, jež k oslavenci se vztahovala, byla projekci posluchačům předvedena. Po přednášce déle než hodinu trvající a auditoriem hlučně akklamované ukončil schůzi případným doslovem předsedající vl. r. *Starý*.

Druhým bodem programu byl banket v Měšťanské Besedě, určený na 8. hodinu večerní. Účastí téměř sta hostů a to nejen z kruhů J. Č. M., ale i z kruhů mimospolkových vyzněl ve velkolepý hold vědecké, učitelské i národní práci oslavencově. Ve velké dvoraně Měšťanské Besedy bylo proti stolům v malé besídce květinové vystaveno fotografické tableau, které výbor Jednoty Č. M. věnoval svému předsedovi nejen na památku jeho šedesátých narozenin, ale i v upomínku na jeho čtyřicetileté členství a desítileté předsednictví. Po dobře upraveném menu přivítal nejprve mistopředseda J. Č. M. vládní rada a ředitel reálky *V. Starý* všechny přítomné pány, zvláště pak zástupce university: J. Magnificenci rektora prof. Krále, Spect. děkana filosofické fakulty prof. Pekaře, dvor. radu prof. Golla, z medicínské fakulty prof. Chodounského, zástupce vysokého učení technického: za churavosti omluveného J. Magn. rektora Procházku, prof. Vaněčka, prof. Felixe, J. Magn. rektora vysoké školy montanistické v Příbrami prof. Theurera, za brněnskou techniku prof. Nováka i ostatní přítomné pány z vysokých škol, kteří zasedají ve výboru J. Č. M. Dále pp. ředitele středních škol Bílého, Libického, Reisse, Rutha, Šafránka a ostatní, zástupce Umělecké Besedy prof. Salače, delegáty professorských sborů z Prahy-Žitné ul., Klatov a Slaného, prof. Maternu, Michálka a Pietsche, zástupce Klubu českých farmaceutů pp. mg. Kubáta a Kejdanu i všechny ostatní přítomné hosty i členy Jednoty, z nichž valná část se sjela i ze vzdálených měst venkovských, aby vzala na oslavě účast. Jmenovitě vítá přítomného p. dra. Houdka, člena Jednoty od jejího založení. Končí přípitkem oslavenci, jemuž přeje mnohá léta a provolává slávu, což přítomnými hlučně se opakuje. Za universitu a professorský sbor filosofické fakulty připíjí Strouhalovi v rozmarné řeči rektor české university prof. *Král*, jenž vzpomíná zásluh jeho o vybudování vzorného ústavu fysikálního a neobyčejné pílě a svědomitosti, se kterou zastává úřad předsedy zkušební komise. Za českou techniku pronáší připitek pěstiteli vědy, jež obě vysoké školy, universitu i techniku, spojuje, prof. *Vaněček*. Na to povstává ředitel *Ruth*, jenž přináší oslavenci pozdrav z gymnasia v Králové Hradci, na němž svého času studoval, jsa od primy mezi prvými, od sexty pak až do oktávy primusem. Vzpomíná také odborných učitelů jeho Jandečky, Šikoly a Taftla, z nichž posledně jmenovaný dosud žije. Na čistě fysikálním podkladě založil svou zdravotnici rektor *Theurer*, druhý v řadě a nejstarší z žijících asistentů Strouhalových, jichž jménem promlouvá. Líčí, jak Strouhal působil na asistenty své zvláštním magnetismem, který neklesal s časem a se vzdáleností ku podivu rostl; obdivoval vždy ocelovou povahu Strouhalovu, jež neměnila barvu různými změnami a vlivy teploty. Že dnes stojí nový fysikální ústav, za to jest co děkovati viskozitě čili houževnatosti Strouhalově. Končí výzvou k společnému experimentu přiřuknutí, jakožto „eine besondere Art von Tonerregung“, narážejí tím na habilitační würzburgský spis Strouhalův. Za brněnskou techniku pronáší zdravotnici prof. *Novák*; jemu i kollegovi jeho prof. *Sumcovi*, také bývalému asistentu Strouhalovu, byl skvělým vzorem při projektování i zařizování brněnských novostaveb nový ústav fysikální. Prof. *Nachtikal* z Brna promlouvá za středoškolské professory, žáky Strouhalovy, jež naučil svědomitosti a péči experimentální, jimž ve svém velikém díle podává neocenitelnou pomůcku při provádění pokusů. Postrádá, že chybí při oslavě středoškolské studentstvo; vždyť professoři středoškolští jsou duševními syny Strouhalovými a mají býti duševními otci svých žáků, čímž se vlastně oslavenec stává duševním dědečkem dorostu středoškolského. I o ten se stará svými články, jež pod titulem „Mosaika“ v Časopise pro pěstování matematiky a fysiky uveřejňuje. Řečník přeje Strouhalovi dlouhá léta, aby dokončiti mohl své veliké dílo životní, svou Fysiku. Za studentstvo české fakulty filosofické, jemuž je oslavenec nejen vzácným učitelem, jenž překrásnými pokusy dovede vznítiti v něm lásku k vědě přírodní, ale i přelaskavým, oteckým přítelem ve zkušební kommissi, přeje mu dlouhá léta zdaru p. Ph. C. *Trkal*.

Pan Mg. Pharm. *Kubát*, delegát Klubu čes. farmaceutů, přináší pozdrav oslavenci od této skupiny jeho bývalých i nynějších žáků, jimž vždy v paměti utkví vzpomínka na krásné přednášky a repetitoria, jež *Strouhal* obětavě zavedl, aby mohl v jednom semestru celou látku probrati. Na to pronesl bývalý dlouholetý ředitel J. Č. M. p. Dr. *Houdek* vzpomínku na začátky tohoto spolku, jenž z nepatrných začátků sdružení 11 či 13 lidí vyrostl v organizaci mohutnou a široce rozvětvenou. Dvor. rada *Strouhal* byl v tomto vývoji vždy platným i zdatným činitelem, a zůstane jím i bohdá po mnohá ještě léta další.

K oslavě došla nepřehledná řada pozdravných telegrammů a dopisů, jimiž blahopřejí oslavenci takměř veškeré sbory professorské středních škol v království i markrabství, různé korporace jeho rodného města Seče i přemnozí jednotlivci. Některé z projevů těchto přečetl ředitel Jednoty prof. *Petíra*. Na to odevzdal vl. r. *Stary* oslavenci zmíněné již tableau členů výboru J. Č. M.

Tím ukončena byla řada přípitků a dvorní rada *Strouhal* chápe se slova zřejmě dojat tolika důkazy přízně a lásky. Děkuje všem účastníkům oslavy a zvláště pánům řečníkům, kteří jakoby polarisátorem promítli veškeré dílo jeho, tak aby hlavně všechno krásné zazářilo v plném jasu. Vzpomíná mimo jiné svých bývalých asistentů, z nichž tak mnozí jsou přítomni a z nichž všichni mu zůstali milými přáteli. Slibuje, že, pokud síly jeho stačí, povede svou další činnost ve směru dosavadním, ježto veškeré dnes učiněné projevy i hojná účast mnoha pánů mimo Jednotu českých matematiků stojících, kteří dostavili se spontánně, ač J. Č. M. pořádala slavnost pouze jako domácí, interní, zvouc k ní jmenovitě pouze svoje členstvo, jej přesvědčuje, že práce jeho nebyla marnou, že setkala se s porozuměním a sympatiemi všeobecnými.

Touto řečí, která byla, podobně jako všechny přípitky dřívější, přijata ode všech přítomných s bouřlivým souhlasem, byla ukončena oficiální část slavnosti, načež přemnozí účastníci ještě dlouho setrvali v družné zábavě, chválíce bez výjimky důstojný a krásný průběh celé slavnosti.

Sedmdesáté narozeniny prof. Dr. Čeňka Strouhala.

V sobotu, dne 10. dubna t. r. dočkal se protektor a čestný člen naší Jednoty, předseda jejího výboru, Dr. Čeňk Strouhal, řádný profesor university Karlovy, svých sedmdesátých narozenin. Výbor Jednoty, oceňuje převeliké zásluhy prof. Strouhala, jeho upřímnou a obětavou příchyllost k Jednotě, stejně jako vynikající význam, jehož Strouhal svým celým životním dílem v naší vědě i v našem národě trvale si dobyl, považoval za svou milou povinnost, způsobem důstojným a trvalým sedmdesáté narozeniny protektora Jednoty oslaviti, zejména pak vděčnost a uznání, jemuž činnost prof. Strouhala v řadách členů naší Jednoty se těší, prostě a s upřímnou srdečností oslavenci při této příležitosti tlumočiti. K dosažení těchto cílů zvoleny dvě cesty: bylo usneseno uspořádati slavnostní schůzi s přednáškou, při které by také širší veřejnost měla možnost spolupůsobiti, za druhé pak rozhodnuto podati prof. Strouhalovi adresu. podepsanou vlastnoručně všemi členy výboru, jež by zůstala oslavenci trvalou a milou upomínkou. Poněvadž měsíc duben byl měsícem voleb a velikonocních svátků, bylo pořádání schůze položeno na neděli, dne 2. května, podání adresy pak mělo se státi v den narozenin, zvláštní deputací výboru. Adresa, již deputace v sobotu dopoledne dne 10. dubna ve fysikálním ústavě odevzdala (Ředitel Václ. Starý, prof. Dr. F. Nušl, Dr. B. Mašek, Dr. Mil. Valouch, Dr. E. Hof) má toto znění:

Slovutnému Pánu

panu

Ph. Dr. Čeňku Strouhalovi,
řádnému professoru university Karlovy, protektoru, předsedovi a čestnému
členu Jednoty českých matematiků a fysiků atd. atd. v Praze.

Slovutný pane professore!

Radostně jsouc vzrušena, obrací se k Vám v památný den Vašich sedmdesátých narozenin Jednota českých matematiků a fysiků zastoupená výborem. Před padesáti lety vstoupil jste poprvé jako člen výboru do řad jejích pracovníků, třicet osm let působíte jako milovaný učitel na naší universitě. Tato dlouhá léta vyplněna jsou neúnavnou činností Vaší, plnou skutků trvalé ceny.

České vědě fysikální postavil jste za svízelných dob krásný ústav vědecký a v něm zajistil knihovně i čítárně Jednoty trvalý útulek. Literárními pracemi svými ozdobil jste Sborník, naše nejcennější dílo publikační. Oddaností k Jednotě a moudrou rozvahou spojenou s jemným taktem ztělesňujete jednotící princip, jenž snahy, popudy a názory spojuje ve výslednici, namířenou vždy ku prospěchu Jednoty i vědy.

Jednota v minulých již dobách vyznamenala Vás, slovutný pane, všemi poctami, které svému členu může uděliti. Činila tak uznávajíc Vaše zásluhy a chtějíc projevit úctu i oddanost, kterou k Vám všichni lneme. Tento dnešní projev, jenž jest trvalým a slavnostním dokumentem našich pocitů, nedovedeme lépe zakončiti než přáním:

Kéž dobrý osud dopřeje vám ještě mnohých let nerušené činnosti v našem středu ke zdaru zkvétající Jednoty!

V Praze, dne 10. dubna 1920.

*Dr. Boh. Bydžovský
Dr. Em. Hof*

*Dr. Boh. Hostinský
Dr. Václav Hruška*

*Dr. Jar. Jeništa
Dr. Mil. Kössler*

Dr. Boh. Kučera
Dr. M. Kuthanová
Dr. Boh. Mašek
Dr. Fr. Nušl

Stan. Petíra
K. Petr
Dr. Václ. Posejpal
Dr. Karel Rychlík

J. Sobotka
Václav Starý
Dr. Vikt. Teissler
Dr. Mil. Valouch.

Slavnostní schůze konána v neděli, dne 2. května o 11. hod. ve fys. ústavě u Karlova. Vedle přečetných členů Jednoty a osobních přátel oslavencových dostavili se zástupci úřadů a institucí kulturních, ve kterých prof. Strouhal svou všestrannou činností se uplatnil, zejména pak ministerstva školství a národní osvěty, fakult universitních a vysoké školy technické, Čes. akademie a král. čes. Společnosti nauk a českých vědeckých a odborných spolků. Z četných přípisů zaslaných buď osobně oslavenci nebo Jednotě sluší na prvním místě vzpomenouti listu hlavy státu, pana presidenta republiky T. G. Masaryka, který nemohl osobně schůze se účastniti pro jinou neodkladnou povinnost, dále listu ministra školství a národní osvěty pana G. Habrmana, listu pana stát. tajemníka Dr. Fr. Drtiny, který již 10. dubna přišel osobně blahopřát za ministerstvo krátce před odevzdáním naší adresy, listu J. M. prof. Dr. Jos. Zubatého, rektora university Karlovy, poutaného tou dobou na lůžko, listů děkanů české i němec. fak. filosof., právn. a bohoslovecké, Spolku českosloven. inženýrů a architektů atd. Blahopřejné telegramy zaslali profesorský sbor lékařské fakulty bratislavské, vysoké školy zvěrolékařské v Brně, státní reálky v Hradci Králové, prof. Dr. J. Theurer v Příbrami.

Schůzi zahájil ve velké posluchárně vyzdobené výstavou všech spisů Strouhalových i naší adresy, vítaje přítomné vzácné hosty i členstvo o 11¼ hod. místopředseda řed. Václav Starý, načež prof. Kučera poutavým způsobem nastínil životní osudy i mnohotvárnou bohatou činnost Strouhalovu. Po něm prof. Dr. Vlad. Novák přednesl šíře založený pozdrav členů brněnských. Následovaly proslovy přítomných hostů, jež zahájeny přečtením pozdravu, obsaženého v pozoruhodném dopise presidentově a přečtením přípisu ministrova. Z přítomných hostů přihlásili se k slovu praesident Čes. akademie prof. Dr. K. Vrba, předseda král. čes. Společnosti Nauk prof. Dr. Fr. Vejdovský, za prof. sbor čes. fakulty lékařské prof. Dr. Rud. Kimla, za prof. sbor čes. fakulty filosofické prof. Dr. Václav Novotný, za prof. sbor čes. vysoké školy technické prof. M. Vaněček, za Matici technickou místopředseda vrch. stav. rada inž. Fr. Fiala, za Jednotu čes. filologů prof. Dr. Fr. Groh, za Klub přírodovědecký prof. Dr. V. Rosický, za Ústřední spolek čes. prof. Dr. J. Schuster, za Československou lékárnickou společnost pp. Mg. Ph. Kubert a Šedivý, kteří odevzdali oslavenci diplom čestného členství Společnosti, za Spolek československých posluchačů farmacie p. Kotík a konečně jako druh z mládeží prof. Dr. J. K. Jarník.

Následovalo čtení došlých přípisů jednatelem Jednoty, načež předsedající místopředseda řed. V. Starý v srdečné apostrofě k přítomnému oslavenci shrnul a zakončil řadu všech projevů zejména vzdáním nejvroucnějších děků za obzvláštní obrovskou péči o naši Jednotu a vřelým přáním, tiskna jeho pravici: „Žijte v plné síle tělesné i duševní ještě dlouhá léta klidného, plodného a spokojeného života!“

Na to prof. Strouhal sám se uchopil slova, aby tlumočil své pohnutí, své díky. Učinil tak, vzpomenuv na prvním místě projevu pana presidenta republiky, jenž zůstane jeho rodině po vždy cennou památkou. Pro Jednotu je důležité, nezapomenouti přání, jež prof. Strouhal také již i na jiném místě tlumočil: nenechat jeho životní dílo, jeho Fysiku experimentální, zastaratí, a tak zachovati české vědě trvale plody velké práce a cenných zkušeností, jež Strouhal do svých svazků Sborníkových uložil. Toto přání oslavencovo dojde zajisté způsobem nejpřirozenějším svého splnění, jak toho máme již příklad v druhém vydání jeho Mechaniky, na němž spolupracoval jeho žák a nástupce na katedře prof. Kučera.

Poděkováním všem přítomným za laskavou účast byla tato památná schůze skončena.

Smuteční schůze.

Jednota naše pořádala v neděli dne 30. dubna 1922 o 10. hod. ve velké posluchárně fys. ústavu university Karlovy smuteční schůzi na paměť zesnulých čestných členů dr. Bohumila Kučery, pokladníka, profesora university Karlovy v Praze, dr. Vincence Jarolímka, profesora čes. vysoké školy technické v Praze a dr. Čěňka Strouhala, protektora a předsedy, profesora. university Karlovy v Praze.

Tiše a pietně naplňovali vzácní hosté a přečetní členové Jednoty posluchárnu, v níž tolikrát slyšeli zvučný hlas a sledovali výklady velkých mrtvých, zejména Strouhala a Kučery. Jejich portréty, umístěné (Strouhalův uprostřed, Jarolímkův na pravo, Kučerův na levo) na samostatných stolech za stolem experimentálním, opřené o čelní stěnu posluchárny a obklopené každý knihami a publikacemi svého autora, sice vlídně vítaly příchozí a oživovaly v nich tklivé vzpomínky, avšak současně, žel, příliš přesvědčivě připomínaly tvrdou skutečnost, že tito tři naši vynikající členové odešli na vždy.

Krátce po desáté hodině stálý tajemník Jednoty, univ. prof. dr. Jan Sobotka, zahájil schůzi.

Vítá nejprve přítomné členy, vzácné hosty a zástupce vědeckých korporací, z nichž jmenujeme na prvním místě choť prof. Kučery, paní Ter. R. Kučerovou, a její obě dcery, slečny Alexandru a Bohumilu, dále zástupce rodiny prof. Strouhala, pana Emila Strouhala, ph.dr. a profesora.

Pan ministr školství a národní osvěty, dr. V. Šrobár, zaslal, omluviv svou nepřítomnost, následující přípis:

„Slovutní pánové!

Děkuji za laskavé pozvání ke smuteční, slavnosti na paměť vynikajících našich učenců dr. Bohumila Kučery, dra. Vincence Jarolímka a dra. Čěňka Strouhala. Jsem v duchu s Vámi při projevech pocty a uznání za jejich významné působení vědecké a učitelské i při projevu smutku nad tím, že nejsou více mezi těmi, kterým je dopřáno působiti pro rozvoj vědy a dobro lidstva. Všichni zůstanou nám zářivými vzory mužů, kterým nadáním, pílí a obětavostí podařilo se vykonati dílo, jež je užitečné nám všem a které zachovává po nich trvalou památku.“

Rovněž děkan filosofické fakulty university Komenského v Bratislavě, prof. Dr. Jos. Hanuš, vyslovil písemně srdečnou účast jménem sboru prof. této fakulty.

Ministerstvo školství a národní osvěty vyslalo kromě toho ke schůzi svého zástupce (min. rada Dr. Mil. Valouch), rovněž svou přítomností schůzi poctili univ. prof. Dr. K. Vrba, president České akademie, za České vysoké učení, technické v Praze rektor jeho prof. Em. Votoček, za Král. společnost nauk předseda prof. Dr. Fr. Vejdovský a generální tajemník prof. Dr. J. Janko, za Čes. vys. školu obchodní prof. Dr. Jos. Pazourek a prof. Dr. Jaroslav Šlemr, za vysokou školu spec. nauk při českém vysokém učení technickém v Praze prof. Dr. Jindřich Svoboda, za Českoslov. společnost chemickou prof. inž. Jos. Hanuš a inž. Weiss, za Českou matici technickou prof. Dr. Ing. Rud. Kukač, za Ústřední spolek českoslov. profesorů Dr. Mik. Šmok, za Klub přírodovědecký v Praze Dr. L. Vinikláš, za Spolek českých mediků MUC. B. Hellich, prof. Dr. Jos. Theurer z Příbrami, četní profesori pražských vysokých škol, zemští školní inspektoři a přečetní členové Jednoty.

Nepřítomnost svoji omluvili ministr školství a národní osvěty Dr. V. Šrobár, minist. rada Fr. Mlčoch, děkan fakulty přírodovědecké prof. Dr. J. Matiegka, kancelář presidenta republiky, prof. St. Petíra a prof. Dr. V. Felix.

Uvítav přítomné stálý tajemník prof. Sobotka nastínil stručně a výstižně zároveň účel schůze.

Jednota československých. mat. a fyziků byla v poslední době, v mezidobích následujících rychle za sebou dotčena a vzrušena úmrtím tří svých čestných členů, profesorů Kučery, Jarolímka a Strouhala, z nichž poslední byl až do konce svého života dlouholetým předsedou a protektorem Jednoty a v této funkci jistě šťastným jejím reprezentantem, neboť stál v jejím čele v době, v níž doznala zásluhou celého výboru a veškerého členstva neobyčejného rozkvětu a stala se důležitým a mohutným kulturním činitelem našeho národa. Není jeho úkolem zásluhy těchto mužů oceňovati, k tomu byli jiní povoláni, užívá této příležitosti, aby pohlédl poněkud zpět a oživil vzpomínku též na jiné členy naší Jednoty, kteří byli ozdobou a chloubou její. Jsou to především oba vrstevníci Strouhalovi, Koláček - učitel dnešního oslavence Kučery - a záhy zesnulý Seydler. Byli u nás průkopníky vědeckého bádání, jimž bylo zápasiti s těžkými poměry a nepřízní jejich, kteří však přes to nám zanechali zářivé příklady své vědecké činnosti, svého činorodého nadšení pro vědu, i svými vlastnostmi povahovými a skromností osobních nároků, která u obou byla úměrna jejich zásluhám a jejich významu, vědeckému. Jména ta se nám vynoří v mysli vždy s ústavem fyzikální university Karlovy v souvislosti se jmény profesorů Strouhala a Kučery, jako zase dnešní vzpomínka na prof. Jarolímka ožíví v mnohém z nás obraz obou bratří Weyrových, jejichž následovníkem v jistém směru Jarolímek byl. Jmenovitě živou jest vzpomínka na mladšího, Eduarda, který celý svůj život mezi námi působil a jehož 70leté narozeniny, které na letošek připadají, by Jednota jistě vděčně oslavovala, kdyby ho neúprosný osud nebyl předčasně od nás odvolal.

Tlumočiv ještě díky, jimiž jsme ministerstvu zavázáni za přízeň, již věnuje vědě vůbec a ušlechtilým snahám Jednoty zvláště, vyzývá řečníky dnešní schůze, aby se svého úkolu podjali.

Jejich pořad řídil se dle programu schůze tím pořadem, kterým nás oslavenci, žel tak rychle za sebou, navždy opustili. Promluvil tedy nejprve o prof. Dr. B. Kučerovi jeho mladší kolega a přítel, Dr. Frant. Závíška, prof. university Karlovy. Obsah, jeho řeči, sledované s živou pozorností a odměněné potleskem, najde laskavý čtenář v samostatném článku, který prof. Závíška napsal o Kučerovi pro Časopis. Obdobné platí o řeči třetí, již pronesl o prof. K. Č. Strouhalovi. bývalý jeho posluchač a žák, prof. Dr. Václav Posejpal. O životě a působení Vincence Jarolímka bylo již dříve v Časopise psáno pérem prof. Sobotky.* Na pořadu schůze smuteční byl Jarolímek na místě druhém, a byl to jeho kolega a vědecký spolupracovník, prof. vysokého učení technického v Praze, B. Procházka, jenž vřelou posmrtnou vzpomínkou oživil v mysli přítomných památku Jarolímkovu.

Vylíčil stručně běh jeho plodného života, zasvěceného práci, proplétaje své líčení osobními vzpomínkami. Přednášející mohl činnost prof. Jarolímka oceniti z rozmanitých hledisek, neboť se s ním setkal několikrát na své dráze životní: jako jeho zkušební kandidát na reálce v Ječné ulici, později jako profesor na reálce karlínské se svým ředitelem, pak v Brně, když nastoupil profesuru deskriptivní geometrie na technice, kde současně Jarolímek, v té době zemský školní inspektor, přednášel jako docent se znamenitým úspěchem; konečně stal se přednášející kolegou Jarolímkovým na české technice pražské. Tklivě líčil poslední léta učitelské činnosti Jarolímkovy, zatížené vzrůstající chorobou nervovou: „Koncem roku 1907-8 opětovně vypukla jeho dřívější choroba tou měrou, že nemohl přijmouti nabízený úřad rektora vysoké školy technické na rok příští a přinucen byl pro nervosu a bolesti neuralgické vyžádati si na tento rok dovolenou. Žalostné bylo podívání, když chystaje se k zahajovací přednášce o deskriptivní geometrii, mně, tou dobou nástupci po zesnulém prof. Pelzovi, s bolestí sdělil, že pro veliké rozčilení netroufá si vstoupiti na katedru. Teprve na mou přátelskou domluvu, že takové rozpoložení mysli občas každého se zmocní a že

---

* Vedle posmrtné vzpomínky, otištěné v tomto ročníku, obšírný článek v ročníku XLV., u příležitosti jeho sedmdesátky, a obsahující jak životopis, tak ocenění jeho díla.

nutno se jen přemoci, vešel do přednáškové síně. Šťastně svému úkolu dostal beze vší nehody, avšak vrátiv se značně vzrušen do kabinetu, oznámil, že to byla jeho poslední přednáška, a vskutku vícekrátě přes všechno mé naléhání přednášky o deskriptivní geometrii již nekonal, k velikému politování svých kolegů, jakož i všeho posluchačstva. Neblahý vliv na chorobu Jarolímkovu mělo též úmrtí jeho syna Vincence, který po absolvování stavebního odboru zdejší vysoké školy technické, vykonav jednoroční službu vojenskou, tyfem ochuravěl a této nemoci záhy podlehl. Nemoha se však úplně rozloučiti s přednáškami, ponechal si Jarolímek, jsa též členem vědecké zkušební komise pro učitelství na středních školách, pouze přednášky „O vybraných statích z geometrie projektivní“, určené pro kandidáty učitelství. Nepatrný počet posluchačů a jiný způsob výkladu ve formě rozpravy mu tyto výklady umožňovaly, jakož i okolnost, že měl po ruce jakožto pomůcku své znamenité a obsáhlé dílo: „Základové geometrie polohy v rovině a v prostoru“, jehož tou dobou první tři svazky postupně vycházely.“ Přednášející po zásluze pak ocenil neúmornost, již téměř příslovečnou, s kterou Jarolímek, ač stár a churav, setrval na své dráze vědecké a dodává: „Byl vskutku do posledního okamžiku svého plodného života v plné míře vědecky činný. Jeho poslední prací bylo zajímavé pojednání: „Tři příspěvky k teorii ploch stupně druhého“, uveřejněné v Rozpravách České Akademie, v ročníku 1921, jímž oslavil padesátiletí své vědecké činnosti. Nikdo netušil, že tato zdařilá práce bude jeho prací poslední, za jeho života uveřejněnou.[†] Vedle toho ještě počátkem prosince minulého roku (zemřel 14. dne toho měsíce), opatřoval též korekturu III. vydání našeho společného spisu: „Deskriptivní geometrie pro vysoké školy technické“ a nepřipustil; abych já nebo kdokoliv jiný práci tu za něho převzal. V té příčině psal ještě 17. listopadu doslovně: „Jsem tomu rád, že budu mít zas nějaké zaměstnání, neboť nuda mne trápí.“ A tak konečně si odpočinul muž, který takřka nikdy nedopřál si oddechu, a kterému neúnavná práce byla vždy požitkem a radostí.“ Konečně podrobil přednášející stručnému rozboru jeho vědecké a literární dílo a skončil slovy: „Zvěčnělý profesor Jarolímek náležel mezi první vědecké pracovníky našeho národa, byl ozdobou všech učilišť, na nichž působil, a zanechal po sobě dědictví, z něhož budou hojně těžiti, kdo hodlají čerpati z bohatých zdrojů geometrie syntetické. Výsledky jeho neúnavné životní práce jsou zárukou, že mu bude, zachována v kruzích českých matematiků a geometrů nehynoucí památka.“

Brněnský odbor JČMF přispěl k vážnosti a významu schůze následujícím vřelým projevem souborným, jež přednesl po projevech jednotlivých řečníků předcházejících předseda odboru brněnského a rektor vysoké školy technické v Brně, prof. Dr. Vlad. Novák.

„V necelém roce ztratila naše Jednota tři své vynikající čestné členy! Dne 16. dubna minulého roku zesnul náhle profesor Karlovy university Dr. Bohumil Kučera, dne 14. prosince téhož roku zemřel em. profesor české techniky Vincenc Jarolímek a letos 23. ledna opustil naši Jednotu navždy její protektor a dlouholetý předseda, prof. Dr. Čeněk Strouhal.

Čestným úkolem, který mi byl přidělen, jest promluvit k Vám o této trojici zasloužilých učenců, učitelů a spisovatelů, kteří byli po desetiletí ozdobou našeho spolku. Mluvím za brněnský odbor Jednoty. čl. matematiků a fysiků a nebudu opakovati, co tak výstižně bylo řečeno o vědeckém a učitelském významu našich drahých zesnulých pány předřečníky. Z téže příčiny bude mi, doufám, prominuto, když se spokojím několika vzpomínkami osobními.

Starší členové brněnského odboru JČMF vzpomínají na Vincence Jarolímka, který pobyl asi 2 roky v Brně jako zemský inspektor a účastnil se horlivě našich přednáškových schůzí. Byl mu (v létech 1904-06) přidělen v Brně úřad nevďečný, který ho zahrnoval spoustou práce kancelářské a přiváděl mu - v okolí neznámém - i mnohé osobní nepříjemnosti. V našich schůzích se Jarolímek několikrátě vyjádřil, jak tu „mezi svými“ okřívá, jak zapomíná na břímě celodenní práce úřední a

---

[†] Po jeho smrti byl vytištěn článek „O určité imaginární kuželosečce druhu III.“ v tomto Časopise.

jak lituje, že nemůže nalézt chvilky, na vlastní práci vědeckou. Účastnil se tehdy i přednášek o předmětech fyzikálních a se zájmem sledoval zejména přednášky experimentální.

O jeho lásce k vyvolené vědě svědčilo, že se chutě ujal suplování přednášek na technice a jako docent přednášel o synthetické geometrii v prostoru. Byla to obcerstvující oasa v návalu práce zemského inspektora a kuratora v zemském museu, tehdy utrakvistickém, v práci úmorné, kterou však Jarolímek vykonával s horlivostí a svědomitostí sobě vrozenou.

Zaměstnání Jarolímko nepříspívalo nikterak, aby nálada jeho umožnila přístup k povaze beztak uzavřené a samotářské, takže vlastních vzpomínek na Jarolímka mám málo. Přes to však některá setkání s ním mi živě utkvěla v paměti a upevnila ve mně přesvědčení, že tento muž, jenž prošel trpkou školou života, zachoval si ke své vědě nezmenšenou, vroucí náklonnost až k branám smrti!

Vzpomínám dále předních našich fyziků Kučery a Strouhala. Kučery jako mladšího přítele svého a vzdáleného příbuzného, Strouhala jako svého učitele, bývalého chéfa a přítele i rádce otcovského. Strouhal odcházel přede dvěma roky do pense, aby správu tohoto ústavu, jež po 25leté neúmorné práci vybudoval, odevzdal do rukou svého žáka a dlouholetého assistenta. Těšil se tehdy na klidná léta stáří a na ovoce svého díla, jež spatří v rozkvětu ústavu, ovládaného mužem jarým, plným chuti do práce a odhodlaným získati české fysice dobré jméno i za hranicemi. Kterak zatím krutý osud krásné tyto sny ztroskotat!

Neuplynul ani rok od dojmavé slavnosti, při níž jsme oslavovali 70. narozeniny Strouhalovy, při níž Kučera oceňoval dílo Strouhalovo a přál mu dlouhých ještě let pod společnou střechou - a Strouhal ani ne po roce na tomto místě dával poslední „s bohem“ a přál „placide quiescat“ svému nástupci!

Brněnští členové Jednoty uvědomili si obě žalostné ztráty, jež Jednota i česká věda utrpěla, na smutečních schůzích, pořádaných dne 28. dubna 1921 a dne 9. února t. r. .

Znovu žádám za prominutí, že mi nelze odloučiti osobní vzpomínky od objektivního uvažování a ocenění života a práce obou zesnulých. Byl jsem jaksi mezi oběma; opouštěje před 20 lety, pražskou universitu, odevzdával jsem svůj úkol na ní mladšímu Kučerovi. Odchodem mým nebyly přerušeny svazky, jimiž jsem byl poután k svému bývalému učiteli, aniž utuchlo přátelství ke Kučerovi, které povstalo v praktiku a při spolupráci na Strouhalových arších. Obě tyto bytosti - ať jsem kdykoli přišel v uplynulých létech v tato místa - byly mi vždy připomínkou vlastních studií, vlastního vzrůstu a vývoje a není divu, když po jich odchodu, kdy není více této živé připomínky, tím důtklivěji ale také bolestněji hlásí se staré vzpomínky! Tato doba dubnová, začínající květů a probouzejícího se jara, připomíná mi narozeniny i svátek Strouhalův. Po mnoho let v tuto dobu, po jenerálním úklidu ústavu fyzikálního a přípravách pro letní cvičení praktické, jsem osobně Strouhalovi přával a přání všechna nesla se do budoucna, aby se brzy dočkal ústavu nového, důstojného obrovského toho úsilí a houževnatého přičinění, které výstavbě jeho Strouhal věnoval. Několikrát mne při tom doprovázel Bohuš Kučera a při takové příležitosti rýsoval Strouhal určitý obraz vlastních představ o budoucí české fysice!

Práce Sysifova byla konečně šťastně a zdárně skončena, ústav fyzikální byl dostavěn a zařízen, Strouhal však nezapomínal, že to jest jen část velikého úkolu, který si předsevzal a svým vrstevníkům určil. Mám o tom četné doklady v jeho listech, jež také případně vystihují tehdejší naše poměry vědecké.

Tak mi psal Strouhal v dopisu dne 17. X. 1898 „... Přednášky lithografované konečně jsou ukončeny - to jest leží na skladě. Že by o ně byla pranice, nelze dobře tvrditi. Dosud se jich prodalo asi 10 (jedna nula). Máme jich asi 350 exemplářů na skladě. Eugen můj ať vypočte, jak bude stát, až se poslední exemplář prodá. Ten se toho snad dožije.“

V dopisu dne 26. I. 1899:

„Jiný ještě úkol jest řešiti. Vedle fysiky experimentální musí se vydati fysika praktická, návod pro praktikum, ale dle úpravy v nové budově. Návod ten musí býti co možná konkrétní. Tento úkol se může již nyní připravovati - a ten chci provésti s Vám i, tak abychom tuto knihu vydali oba prací společnou (jako na př. Ebert-Wiedemann).“

Před vydáním prvního vydání mechaniky psal mi Strouhal dne 28. VII. 1899:

„Jste také osobně tak dalece súčasťně, že knihy této budete také užívati sám i pro své posluchače a že druhé vydání, kteréž za nějakých: 20-30 let bude ovšem nutným, nejspíše budete vydávati Vy sám - já již nikoliv!“

Po rozebrání druhého vydání Strouhalových archů připadl jsem na myšlenku, napsati menší učebnici fysiky, jež by se připojovala k učebnici středoškolské a tvořila základ pro další studium fysiky. Strouhal vítal tento návrh a psal mi dne 5. III. 1903:

„Ventilujete otázku knihy. Bylo by velmi záslužno takovou stručnou, pěknou učebnici napsati; ale to ovšem znamená práci daleko, daleko větší. Při novém vydání archů představoval jsem si, že by celé partie mohly zůstati. Kniha, jež by musila býti formálně samostatnou, vyžadovala by zpracování úplně nového. Opakuji, že bych tu práci velmi vítal a že bych v Jednotě na převzetí nákladu působil.“

Roku 1908 vydal Strouhal třetí díl svého kompendia fysiky „Thermiku“ a 2 roky na to spolu s Kučerou druhé vydání Mechaniky. Zkrátila se tudíž značně lhůta, kterou tomuto vydání kdysi prorokoval. Téhož roku psal mi dne 29. XII.:

„Ještě o jedné věci chtěl jsem Vám psáti! Chovám v dobré paměti, jakou Jste si dal práci svého času, když se vydávaly přednášky, s optikou. Vzhledem k tomu, jakož i vzhledem k dlouholeté společné práci naší chovám přání, abychom nejbližší díl experimentální fysiky „Optiku“ vydali společně. O plánu celého díla dohodneme se jednou ústně.“

O plánu ukončiti svoje dílo psal mi Strouhal 11. IV. 1903 takto:

„Připravuji nyní k tisku Optiku. Přehlížím archy, hledím tu a tam něco opravit, doplniti - na úplné přepracování nemohu pomýšleti - vyžadovalo by příliš mnoho práce a času. Jest mi nyní 63 let, zbývá mi ještě jen 7 let, v té době musím vydati ještě Optiku a Elektřinu, aby při mém odchodu nezůstala experim. fysika torsem. Proto činím při této příležitosti též dotaz k Vám, v které době byste mohl s těmi partiiemi býti hotov, které zpracujete zcela samostatně? Pište mi o tom, aby se mohl pro budoucnost nejbližší stanoviti plán celého díla a jeho vydání, které bude míti jméno nás obou...“

Strouhal měl tedy pevný úmysl dokončiti veliké své kompendium fysiky, ale zaneprázdnění četnými úřady, hlavně pak ředitelství zkušebních komisí, členství v zemské školní radě a jiných korporacích, způsobili, že Strouhal s časem svým na úplné dílo nestačil. V létech válečných mimo to trpěl pak nejen chorobou tělesnou ale i steskem po dětech. Měl hned od počátku války dva syny i svého zete na frontách a obava o život drahých bytostí skličovala ho a nepopřála mu klidné chvíle.

Byl jsem o prázdninách r. 1915 v rodišti Strouhalově v Seči a pobyl jsem k vůli úradě o dokončení optiky v tichém tom ústraní po celý týden. Vzpomínám, že jsem tehdy několikrát se vzbudil ze spánku, spatřil světlo deroucí se skulinou u dveří oddělujících ložnici mou od Strouhalovy a uvědomil si, že Strouhal nespí. Ráno pak bylo připraveno pro poštovního posla několik objemných dopisů - s adresou pošní pošty!

Uvážíme-li tyto okolnosti, nepodivíme se prodlení, po kterém vyšla Optika, ani smutnému úvodu k ní, v němž Strouhal resignovaně přiznává, že již nedoufá díla svého dokončiti a odkazuje sepsání posledního dílu svému nástupci Kučerovi. O této části životního díla Strouhalova lze říci s Ovidiem „Magnis tamen cecidit ausis“ („klesl teprv, když velikého se odvážil“), ačkoliv není tím zmenšena zásluha jeho o českou, experimentální fysiku.

Nechci upíratí geniálnímu Machovi velikých zásluh, které si získal o tehdejší náš dorost duchaplnými přednáškami, vtipnými pokusy a bezvadnou methodou vyučovací, ale teprve Strouhal ukázal čím je fyzika experimentální a jak ji pěstovati - zavedením praktických cvičení s programem účelně sestavených a vybraných úloh, jež musili kandidáti samostatně provést a ve svých protokolech řádně zaznamenati. Měl jsem dobrou příležitost při četných svých lidových přednáškách konaných po různých městech Čech, Moravy i Slezska, při nichž bylo potřebí pomůcek a přístrojů fyzikálních, přesvědčiti se o stavu sbírek a zařízení fyzikálních kabinetů na našich venkovských školách středních. To již všude působili Strouhalovi žáci a bylo radostno viděti, jak s úrodou stonásobnou vzrostlo símě zasévané a pěstěné Strouhalem. Nebudiž při tom opomenuto, v jak trudných poměrech Strouhal na universitě začínal a jak nebylo ani přípravy ani půdy pro zcela nový jeho směr. Sám musil půdu upravit a sám základy položit. Proto také památka Strouhalova bude dlouho ještě žiti v jeho žácích a v žácích těchto žáků. Jest to nehynoucí pomník, který si Strouhal postavil vzbuzením pravého zájmu o experimentální fyziku!

Bohuš Kučera, žák a dlouholetý asistent Strouhalův, konečně i jeho nástupce přešel Strouhala na cestě, z níž není návratu. Seznámili jsme se spolu ve fyzikálním praktiku, já jako asistent, Bohuš jako praktikant, o pět let mladší mne. Sblížení mezi námi nastalo, když jsem uposlechl jeho vyzvání a jel r. 1896 do jeho rodiště do Semil přednáseti. V Semilech nalezl jsem svou družku života a Kučera stav se tak mým příbuzným přivedl mne bezděky k tomuto mému životnímu štěstí. Z toho vyplynula důvěrnost poměru mezi námi, která se projevovala, i v našich snech o budoucí české fyzice. I naše cesta k vyplnění těchto snů byla původně společná. Tak jako měl Pentagon, spojení pěti přátel pěstujících přírodní a matematické vědy, tvořiti pevné východisko, tak i Sedmikolo, Kučerou založené, mělo býti druhým, mladším stupněm.

Osud nás oddělil místně a rozrůznil i cesty, kterými jsme se dále brali, ale úmysl byl stejný, pozvednouti u nás studium pokusné fyziky, podporovati všechny dobré pracovníky i chrániti milovanou vědu od příživníků a nepovolaných. Kučera, jakoby si byl vědom krátké lhůty životní, pracoval ku podivu rychle a zejména v literárním směru nerozmýšlel se dlouho o novém thematu. Věci, již jednou si zalíbil, chápal se odhodlaně a luštil ji hravě. Veřejný a spolkový život také jemu zabíral mnoho času, povaha jeho snadno ho vnášela do popředí i v korporacích nejpřednějších a tak jest až ku podivu, kde nalezl chvíle pro obsáhlá studia a lektýru četných spisů, jež konal, i pro četné práce beletristické, jež chrlilo jeho břitké péro.

Jako byl Strouhal mírný a pamětlivý svého hesla „Memento semper aequalem rebus in arduis servare mentem“, tak byl Kučera často prudký, ale vždy srdce dobrého a v společnosti myslí jaré a veselé.

V brněnském odboru Jednoty přednášel Kučera jen jednou, dne 16. ledna 1904 o „moderních názorech o vztahu mezi hmotou a etherem“. Jest však příznačno, že při smuteční schůzi, konané na uctění Jeho památky v našem odboru v Brně loni, vzpomněli si někteří účastníci živě na tuto přednášku i na přednášejícího, který jak charakteristickým přednesem, tak i zdařilým příspěvkem k všeobecné zábavě v společnosti tehdy po přednášce nahodile se utvořivší, utkvěl mnohým v paměti, ač ho tehdy poprvé poznali.

Nad rakví Kučerovou v těchto místech dne 19. dubna loňského roku vzpomněl jsem dopisů Kučerových, v nichž tento vážně přemítá o budoucnosti fyzikálního ústavu a naší, české škole fyziků. Také dnes, kdy jsme si již dobře uvědomili ztráty, jež českou, fyziku v posledním čase stihly, vzpomínám toho odkazu, tím spíše, že smrt Strouhalova jej jen zdůraznila, a při jasné památce Strouhalově a Kučerově volám k následování po vytčené dráze k velikému cíli!“

Vřelým doslovem a poděkováním stálého tajemníka prof. Dr. J. Sobotky byla tato významná a památní schůze smuteční ukončena.

Posejpal.

Posmrtná vzpomínka na Čeňka Strouhala.

Napsal *V. Posejpal*.

Životní běh Strouhalův Jen stručně připomeneme, je dostatečně znám, byl vypsán zejména podrobně pérem, prof. Nováka v 39. ročníku našeho Časopisu, u příležitosti 60. narozenin Strouhalových. Tamtéž, v Mosaice, Strouhal sám podává řadu cenných vzpomínek, jež jsou, dle jeho vlastních slov, kus autobiografie. '

Narozen 10. dubna 1850 v Seči, na Chrudimsku, v prosté selské chatě, přichází na studie nikoliv z rodinné konvence, ale pro své mimořádné nadání; jež mu získalo nejprve jeho venkovského učitele a působením téhož konečně i rozhodnutí rodičů, dáti syna na studie. A tak vidíme r. 1861 Strouhala jako 11letého hošíka vstupovati na královéhradecké gymnasium, aby tam byl vždy mezi prvními žáky, od sexty pak trvale primusem až do maturity, již roku 1869 s vyznamenáním složil.

S pověstí nadaného matematika a fysika, ale i vynikajícího filologa přichází abiturient Strouhal r. 1869 na, pražskou utrakvistickou universitu. Dokončiv trienium r. 1872 stává se asistentem na pražské hvězdárně a působí tam po 3 léta společně se Seydlerem, s nímž jej váže vřelé přátelství. Láska k astronomii byla Strouhalovi vrozena, jeho pobyt na hvězdárně zanechal v Strouhalovi vědci trvalé stopy pro vždy.

Rokem 1875-76 počíná se nové, nejvážnější období jeho života, kdy se stává, prostřednictvím Machovým, asistentem věhlasného experimentálního fysika Frant. Kohlrausche ve Würzburgu v Bavořích. Nebyla to nijaká speciální touha po německé škole, co jej tam táhlo, naopak, jisté momenty, které při osobním jednání Strouhala se nelibě dotkly, vedly jej k tomu, že rekomandovaným dopisem přijetí místa odřekl. Ale náhoda zde hrála svou důležitou roli: Dopis nedošel, Strouhal považuje to za pokyn osudu, nastoupil, za ztracené rekomando dostal 20 zlatých a založil ve Würzburgu svou budoucnost. Když tam odcházel, nebyl ještě doktorem filosofie, promoval teprve za rok, 26. října 1876 v Praze. Za to se brzy na to, 6. června 1878, ve Würzburgu habilitoval pozoruhodnou prací o vzniku tonů. Ve Würzburgu pobyl 7 let, vykonal tam největší část svého životního díla na poli čistě badatelském a navázal cenné a trvalé přátelské styky v prvé řadě se svým znamenitým učitelem F. Kohlrauschem, dále s Američanem C. Barusem a Angličanem R. Hodgkinsonem. Odmítnuv lákavé nabídky z Ruska i z Ameriky, byl dvaatřicetiletý Strouhal, tehdy již velmi zvučného jména, povolán dne 21. dubna 1882 za řádného profesora experimentální fysiky na českou filosofickou fakultu rozdělené pražské university. V tomto, úřadě setrval až do svého pensionování, dne 1. dubna 1921, akademickým učitelem však býti nepřestal až do své smrti, přijav nabídku ministerstva ke konání přednášek o fysice pro farmaceuty.

Tři hlavní období v životě Strouhalově, pražské studentské, würzburské a pražské akademické tvoří nejen přirozené, ale velmi ostré a význačné dělítko pro celé jeho dílo životní.

Jako universitní posluchač Strouhal přednáší a píše o thematech převážně matematických, jako asistent. hvězdárny o thematech astronomických. Teprve po příchodu do Würzburgu vykazuje činnost jeho ráz vysloveně fysikální a to badatelský s hojnými a pozoruhodnými výtěžky.

Na prvním místě zde stojí již svrchu zmíněná práce habilitační z r. 1878, nadepsaná „Eine besondere Art der Tonerregung“. Úkolem práce je studovati podrobně vznik tonů, jež slyšíme, když např. prudce ve vzduchu švihneme tyčí, bičem, nebo když vzduch prudce proudí kolem napjatého drátu, ostré hrany, skrze úzkou štěrbinu a p. Strouhal vyšetřuje nejprve podmínky pro čistotu takto vznikajícího tonu. Jsou dvě: relativní rychlost vzduchu a tělesa (tyče, drátu a p.) musí ve všech částech. tělesa býti táž a stejnoměrná, rovněž průřez tělesa musí býti stálý. To jej vede k účelnému uspořádání experimentálního: Vertikální sloup, otáčivý za pomoci centrifugálního

stroje, má dvě posuvná ramena, mezi která studované těleso se vloží nebo napne (drát) a uvede do prudké rotace.

Z výsledků uveďme jen stručně: Výška tonu třecího drátu nezávisí na napětí drátu, ani na jeho délce, naproti tomu intenzita tonu roste s délkou drátu a s rychlostí. Výška tonu N je přímo úměrná relativní rychlosti drátu a vzduchu, s tím omezením, že se stoupající rychlostí V poměr $N:V$ zvolna roste, na průměru drátu D závisí N nepřímo. Toho lze prakticky užítí na př. k měření okamžité rychlosti větru a p.

Následuje pozorování svrchovaně zajímavé a důležité, totiž vzbuzování vlastních tonů drátu pomocí tonů třecích. Pokaždé, kdy rychlost, se kterou drát vzduch seče, dosáhne velikosti postačující k vzbuzení třecího tonu výšky odpovídající výšce některého, na př. základního tonu drátu, ozve se vedle tonu třecího také vlastní ton, v intenzitě značně větší než má ton třecí. Této okolnosti se v práci všestranně využitkovává, je pak základem k vysvětlení vzniku tonu v píšťálách. - Tato práce Strouhalova zůstane pro akustiku vždy klassickou a je dodnes časová a často citována.

Následuje dlouhá řada soustavných prací experimentálních, vyšetřujících galvanické a magnetické vlastnosti oceli. Je jimi vyplněno skoro celé desetiletí od r. 1877 do r. 1887, práce vycházejí pod společným jménem Strouhal-Barus zejména ve Wiedemannových Annálech, později též v American Journal of Science, konečně každý z autorů vydává výsledky celé práce souborně ve svém jazyce, Strouhal teprve r. 1892, vlastním nákladem a pod názvem „Ocel a její vlastnosti galvanické a magnetické“. Není možno pouštět se zde do rozboru těchto prací, stačí o nich poznamenati, že se staly klassickými pro otázky galvanického a magnetického vyšetřování oceli a vzorem pro praktické hotovení trvalých magnetů. Mimo to podaly geniální metodu elektrickou pro kalibraci drátů můstkových, všeobecně známou a dosud užívanou. '

Krátce možno říci: svými pracemi würzburkскими Strouhal trvale obohatil naše vědění a zajistil si pro vždy význačné místo mezi fysiky experimentálními.

Třetí, nejdelší a nejvýznamnější životní období postavilo Strouhala před úkoly docela nového rázu. Byly to vážné úkoly, jež čekaly prvního profesora experimentální fysiky na první české universitě, těžce a za stále nepřímě rozhodujících činitelů vyrůstající z primitivních počátků. A byl-li úkol prvních českých profesorů této university svízelný, byl úkol Strouhalův tím obtížnější, čím fysika experimentální je pracnější a nákladnější nad ostatní obory vědní. Avšak Strouhal byl k svému úkolu povolán a vyzbrojen, jako málokdo druhý. Nejen tím, co si přinášel z Würzburku, ale i tím, co mu, bylo dáno darem štědré přírody. Bystrý, při tom vždy klidný, jasný, rozvázný, se širokým horizontem, nejen správně chápe a všestranně si ujasňuje svůj zakladatelský úkol prvního českého profesora experimentální fysiky, ale bez váhání, pevnou rukou rýsuje svůj plán, jež krok za krokem s houževnatostí sobě vlastní uskutečňuje a stává se tak nejen dle jména, ale v plném slova smyslu zakladatelem české fysiky experimentální, zakladatelem české školy.

Strouhal nám vybudoval, za poměrů svrchovaně nepříznivých, fysikální ústav, největší v bývalé říši, ústav do všech podrobností, zejména také stavebních, promyšlený a zabezpečující české fysice experimentální na obnovené nyní universitě Karlově, volný rozvoj na dlouhá desetiletí. Tento ústav vyzbrojil, zejména, pokud jde o potřeby přednášek, na svou dobu dokonale a v mnohém ohledu zcela původně, zanechav nám v něm tradici, přednášek, jež zůstanou povždy vzorem všem jeho nástupcům, vzorem nedostižným. Neuvěří, co práce Strouhal věnoval přípravě svých přednášek a pokusů, kdo aspoň zběžně neprostudoval jeho zápisky, jež povždy zůstanou tomuto ústavu cennou památkou. Tam leží tajemství onoho kouzla, jímž jeho přednášky působily tou opravdu „frapantní“ souhrou všech svých částí, jistotou experimentů vždy instruktivních, zdařilých a krásných i poutavostí výkladu, jak jej jen dovede podati mistr slova a přednesu. Nikdy

nedovedeme správně doceniti velký podíl, kterým Strouhal přispěl právě svými přednáškami k rozvoji české fyziky.

Strouhal se však nespokojil pouhými přednáškami. Vysoké pojetí, jež mělo vážnosti svého úkolu učitelského, vedlo jej k zavedení fyzikálního praktika, ačkoliv k tomu neměl ani potřebných místností ani toho závazku, jenž nyní se všeobecně nově jmenovaným profesorům experimentální fyziky ukládá. Je to přirozené, vždyť za tehdejší. doby nebylo o fyzikálním praktiku na universitách, dle jeho vlastních slov, sotva řeči. A byl to právě Strouhalův učitel würzburský, F. Kohlrausch, jenž fyzikální praktikum uvedl v život, nejprve ovšem u sebe a odtud u jiných tím, že napsal „Návod praktické fyziky“, na jehož třetím vydání Strouhal spolupracoval, stejně jako na vybudování fyzikálního praktika v novém ústavě, jenž se tam právě za pobytu Strouhalova stavěl. Přišed do Prahy, stal se Strouhal ovšem přirozeně průkopníkem fyzikálního praktika u nás. Praví sám o tom do slova[‡]: „Když jsem v Praze zařizoval v Klementinu skromný fyzikální ústav, který byl výslovně jako provisorní označen, bylo přední mou starostí organisovati i u nás, pro naše budoucí odborníky, fyzikální praktikum. Tehda bylo studujících málo; reservoval jsem pro účel ten jednu ze dvou laboratoří, které jsme v Klementinu vůbec měli. Když však počet studujících stoupal a v jedné té síni nebylo hnutí, odhodlal jsem se postoupiti i svou soukromou pracovnu k účelu tomu. Byla to oběť s mé strany, již jsem přinesl v přesvědčení, že vzdělání odborné našich kandidátů je úkolem mým hlavním a ze dobré ponese ovoce.“

Nebyla to však jediná ani poslední oběť, kterou Strouhal přinesl tomuto odbornému vzdělání svých posluchačů. Ustavičná účast a lví podíl na nekonečných pracích nespočetných komisí o vyhodování universitních ústavů a zejména ústavu fyzikálního jednajících, stejně jako vzorné řízení komise zkušební a četné funkce akademické znemožnily Strouhalovi intenzivně pokračovati na badatelské dráze, jež ve Würzburku mu přinesla tolik znamenitých plodů. A tak vykazuje jeho akademická činnost v tomto směru jen některé menší původní práce, jako jsou pojednání „*O pokroku v oboru thermometrie za posledního pětiletí*“ (r. 1894) a tři zprávy o *pokusech Roentgenových, konaných ve fyzikálním ústavě české university* (r. 1896), vesměs ve Věstníku čes. akademie, a pojednání *Analytische Darstellung der Lissajouschen Figuren*, r. 1902 ve Věstníku král. společnosti nauk.

Za to nám zanechal své zkušenosti učitele a zručného experimentálního fyzika v rozsáhlém a pro vždy cenném díle, ve své Fysice experimentální.

Strouhalova Experimentální fyzika vycházela ve Sborníku Jednoty od r. 1901 do r. 1919. Předcházely jí litografované přednášky, tak zvané „Strouhalovy archy“, jež vyšly poprvé r. 1887, po druhé r. 1897-98 v rozšířeném a přepracovaném vydání za účastenství tehdejších asistentů Strouhalových Kučery, Nováka a Výkruty, již pod názvem „Fyzika experimentální“. Vlastní dílo Strouhalovo téhož jména obsahuje Mechaniku (r. 1901, II. vydání r. 1910 za spolupracovníctví Kučery), Akustiku (r. 1902), Thermiku (r. 1908) a Optiku (r. 1919, za spolupracovníctví Nováka). Schází jí tudíž pouze Elektřina a magnetismus.

Bylo by obšírné, kdybychom chtěli i jen zběžně analysovati jednotlivé svazky tohoto Strouhalova životního díla. Není toho však ani třeba, úkol ten byl vykonán již dříve, zejména ve sloupcích našeho Časopisu. V předmluvě k Optice praví Strouhal: „V knihách mnou sepsaných je obsaženo mnoho, velmi mnoho, píle a práce.“ Nelze užiti přilehavějších slov k charakterisaci Strouhalovy Fyziky, třeba však dodatí, že výsledkem této, píle a práce je dílo, jež plastičností výrazu, methodickou spořádaností, vědeckou správností a logickou přesností ve všech svých částech. povždy zůstane cennou pomůckou našemu studentu a dobrým vodítkem příštím autorům, plně ve smyslu přání Strouhalova, aby velká jeho práce nezanikla, ale byla stále udržována na výši

---

[‡] Časopis, 39; pg. 354, 1.910.

doby. Účastenstvím spolupracovníků jsou Mechanika a Optika méně homogenní proti Akustice a Thermice. Akustika vyniká nade všechny ostatní svazky Fysiky originalitou jak obsahu tak podání a svědčí o Strouhalově odbornictví na tomto poli, na něž vkročil velmi záhy, svou prací habilitační.

Musím'e se jen tázati, kde vzal Strouhal času k napsání díla tak rozsáhlého, uvážíme-li, že vedle svých četných úloh a funkcí akademických, jako jsou úřad děkana a rektora, byl mnohostranně činným i mimo universitu, jsa dlouhá léta ředitelem české zkušební komise pro školy střední i pro školy obchodní, až do převratu členem normální cejchovní komise ve Vídni, řádným členem Čes. akademie a Král. společnosti nauk a pokladníkem této, členem zemské školní rady atd. a, což je pro nás nejdůležitější, předsedou a protektorem Jednoty československých matematiků a fysiků.

Zachytiti a zhodnotiti význam Strouhalův pro Jednotu, jíž náležel téměř od jejího vzniku, znamenalo by téměř psáti dějiny této jednoty. Tak málo je význačných událostí a vážných kroků ve vývoji naší Jednoty, s nimiž by jméno Strouhalovo nebylo spojeno. Chceme-li však jeho působení jen stručně charakterisovati, učiníme tak nejlépe slovy, jimiž Jednota sama u příležitosti jeho 70. narozenin tak učinila v adrese jemu podané. Čtete tam mimo jiné: „Před padesáti lety vstoupil jste poprvé jako člen výboru do řad pracovníků Jednoty“ a „Tato dlouhá léta vyplněna jsou neúnavnou činností Vaší, plnou skutků trvalé ceny.

České vědě fysikální postavil jste za svízelných dob krásný ústav vědecký a v něm zajistil knihovně i čítárně jednoty trvalý útulek. Literárními pracemi svými ozdobil jste Sborník, naše nejcennější dílo publikační. Oddaností k Jednotě a moudrou rozvahou, spojenou s jemným taktem, ztělesňujete jednotící princip, jenž snahy, popudy a názory spojuje ve výslednici, namířenou vždy ku prospěchu Jednoty i vědy.

Jednota v minulých již dobách vyznamenala Vás, slovutný pane, všemi poctami, které svému členu může uděliti. Činila tak, uznávajíc Vaše zásluhy a chtějc projevit úctu i oddanost, kterou k Vám všichni lneme. Tento dnešní projev, jenž jest trvalým a slavnostním dokumentem našich pocitů, nedovedeme lépe zakončiti než přáním:

Kéž dobrý osud dopřeje Vám ještě mnohých let nerušené činnosti v našem středu ke zduaru zkvétající Jednoty!“

Tehdy se zdálo, že toto přání se vyplní v míře nejhojnější. Osud, jenž Strouhalovi dopřál plně vyžití a zhodnotiti ten velký poklad nadání a vzácných osobních vlastností, jež mu štědrá příroda dala darem, zdál se býti nakloněn dopřáti Strouhalovi klidného podvečera života, jako by jej chtěl odměniti za četná strádání a protivenství, jež mu dříve uložil. Avšak bylo to jen zdání. Těžká choroba, jejíž vážnosti, žel, Strouhal netušil, hlodala na statném těle, zvolna se připravujíc k bouřlivému útoku. Ten přišel z nenadání, v okamžiku, kdy Strouhal se chystal znovu se postaviti za katedru této posluchárny, před své milé studenty.

Strouhal byl milován všemi, kteří měli štěstí s ním se sblížiti, zejména svými žáky a asistenty. Kdo jednou se dobře zahleděl do toho tmavého, hlubokého oka, jehož bystrý lesk stářím nepohasl, odnesl si dojem pro vždy. Dítě českého venkova, zůstal venkovu věren, miloval nade vše hroudu, z níž vyšel a k níž se uchýloval vždy, hledaje chvíle oddechu a odpočinku. Touze, s touto hroudou jednou splynouti pro vždy, smísiti svůj prach s prachem jejím, přinesl Strouhal oběť, jejíž vážnost stěží dovedeme pochopiti. Cítě svůj konec, vyslovil přání, aby byl zpopelněn, on, který nedávno, když se jednalo o Kučeru, od toho zrazoval. Jak to pochopiti? Jen jeho velkou láskou k vlastní rodině a onou nepřekonatelnou touhou po rodné hroudě. Zemřel v pondělí, dne 23. ledna 1922. Kruté mrazy a spousty sněhové činily tehdy dopravu v jeho horském kraji takřka nemožnou. Tušíme, že nechtěl svým dětem, znajícím tužbu jeho srdce, uložití úkol příliš těžký, ne-li nemožný. A tak volil prostředek, jenž bezpečně dovoloval odložití jeho poslední cestu do Seče na dobu příhodnější, a ve čtvrtce, 26. ledna 1922 o 9. hodině ranní živý oheň krematoria olšanského

proměnil v popel, co tělesného bylo spojeno s velkým tím duchem, s nímž rozloučiti se přišli četní jeho přátelé a vynikající zástupci vědy i školy, s ministrem Vavro Šrobárem v čele. A konečného cíle, splnění své poslední tužby dosáhl za slunného jarního odpoledne, tohoto 16. dubna v den neděle velkonoční, kdy o 3. hodině a za převeliké účasti krajanů byl popel jeho na věčné časy uložen v té vrstvě jeho rodné země, jež kryje ostatky jeho předků, v rodinném hrobě.

Stejně jako vrstevníci jeho, Koláček a Seydler, byl Strouhal u nás průkopníkem, průkopníkem a zakladatelem v oboru fyziky experimentální. Jejich dílo bylo dobré, základy, které položili, jsou široké i pevné, jejich památka mezi námi bude trvalá, nepomíjející.